

DOI: <https://doi.org/10.54937/2026.9788056112410.315-322>

MOŽNOSTI VYUŽITIA UMELEJ INTELIGENCIE (AI) V PROGRAME FILOZOFIA PRE DETI: TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A VÝSKUMNÝ RÁMEC

THE POSSIBILITIES OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI) IN THE PHILOSOPHY FOR CHILDREN (P4C) PROGRAMME: THEORETICAL FOUNDATIONS AND RESEARCH FRAMEWORK

ANNAMÁRIA HANUSOVÁ, GÁBOR PINTES

Constantine the Philosopher University in Nitra, Slovakia
Email: annamaria.hanusova@ukf.sk , gpintes@ukf.sk
ORCID iD: 0009-0006-4752-2385 , 0000-0001-5749-6164

ABSTRAKT

Cieľom príspevku je predstaviť teoretické východiská a výskumný zámer dizertačnej práce zameranej na možnosti využitia umelej inteligencie (AI) v programe Filozofia pre deti (Philosophy for Children – P4C). Príspevok skúma, ako môže AI podporiť rozvoj kritického, kreatívneho a angažovaného myslenia detí, a to bez narušenia filozofickej a hodnotovej podstaty programu. Obsahovo sa príspevok sústreďuje na prepojenie princípov P4C s aktuálnymi trendmi využívania umelej inteligencie vo vzdelávaní. Predstavuje teoretický model AI ako kognitívneho a didaktického partnera, ktorý môže prispieť k tvorbe senzibilizačných textov, metodických pomôcok a reflexívnych otázok pre prácu vo filozofickom kruhu. Zámerom výskumu je zistiť, do akej miery dokáže AI prispieť k tvorbe materiálov, ktoré sú nielen jazykovo a obsahovo primerané, ale aj filozoficky podnetné a podporujú rozvoj premýšľania v duchu Lipmanovej tradície. Teoretický prínos práce spočíva v preskúmaní hraníc medzi ľudskou a umelo inteligentnou tvorivosťou vo filozofickej edukácii. Očakávaným výsledkom je vytvorenie rámca pre zodpovedné a tvorivé využívanie AI vo filozofickej edukácii, ktorý prispeje k rozšíreniu možností učiteľa pri podpore myslenia a diskusie v duchu programu P4C.

Kľúčové slová: *umelá inteligencia, filozofia pre deti, P4C, kritické myslenie, senzibilizačné texty, vzdelávanie*

ABSTRACT

The aim of the paper is to present the theoretical foundations and research design of a dissertation project focused on the possibilities of using artificial intelligence (AI) within the Philosophy for Children (P4C) program. The paper explores how AI can support the development of critical, creative, and caring thinking in children while preserving the philosophical and ethical essence of the program. The content of the paper focuses on connecting the core principles of P4C with current trends in the educational use of artificial intelligence. It introduces a theoretical model of AI as a cognitive and didactic partner, which can contribute to the creation of stimulus (sensitivity) texts, methodological materials, and reflective questions for use within the philosophical community of inquiry. The research aims to determine

the extent to which AI can contribute to the creation of materials that are not only linguistically and conceptually appropriate but also philosophically stimulating and supportive of reasoning in the spirit of Lipman's tradition. The theoretical contribution of the work lies in examining the boundaries between human and artificial creativity in philosophical education. The expected outcome is the development of a framework for the responsible and creative use of AI in philosophical education, which may expand teachers' possibilities in fostering thinking and dialogue in the spirit of the P4C program.

Keywords: *artificial intelligence, philosophy for children, P4C, critical thinking, stimulus texts, education*

ÚVOD

Program Filozofia pre deti (P4C) patrí medzi pedagogické programy, ktoré systematicky rozvíjajú myslenie detí prostredníctvom otázok, dialógu a spoločného bádania. Jeho cieľom nie je poskytovať hotové odpovede, ale otvárať priestor, v ktorom sa deti učia samostatne premýšľať, argumentovať a reflektovať hodnoty. V posledných rokoch vstupuje do vzdelávania nový fenomén – generatívna umelá inteligencia, ktorá dokáže vytvárať texty, otázky či rôzne učebné materiály. Tým prirodzene vzniká otázka, či môže AI nájsť svoje miesto aj v programe P4C, ktorý je založený takmer výlučne na ľudskej interakcii, kritickej reflexii a etickej citlivosti.

Cieľom tohto príspevku je upriamiť pozornosť na to, že spájanie P4C a umelej inteligencie nie je v rozpore s filozofickou podstatou programu, ale naopak môže otvoriť nové príležitosti pre jeho rozvoj. Zámerom je predstaviť teoretické východiská, vysvetliť pedagogické princípy, opísať význam senzibilizačných textov a následne naznačiť, v ktorých smeroch môže AI podporiť učiteľa ako tvorivý a didaktický nástroj. V príspevku zároveň predstavujeme výskumný rámec dizertačnej práce, ktorý sa zameriava na analýzu, porovnanie a praktické overenie využitia AI pri tvorbe textov a metodických materiálov pre P4C.

Naším cieľom je, okrem iného, demonštrovať, že umelá inteligencia môže byť, ak je používaná zodpovedne a kriticky, nástrojom, ktorý dokáže podporiť myslenie detí a zároveň otvárať nové pedagogické a filozofické otázky, ktoré sú pre súčasnú dobu mimoriadne aktuálne.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Porozumenie vzťahu medzi programom Filozofia pre deti a modernými technológiami si vyžaduje jasné teoretické ukotvenie. Je potrebné priblížiť základné myšlienky a pedagogické princípy P4C, ktoré formovali jeho vznik a určujú spôsob práce s deťmi v komunitnom kruhu. Na ne nadväzuje koncepcia kritického, tvorivého a angažovaného myslenia, ktorá je centrálnym cieľom programu. Samostatnú pozornosť si vyžaduje aj význam senzibilizačných textov a štruktúra filozofickej diskusie, v ktorej text zohráva kľúčovú úlohu. S tým kontrastuje súčasný vývoj v oblasti umelej inteligencie vo vzdelávaní, ktorý prináša nové možnosti podpory učenia, ale zároveň aj dôležité otázky týkajúce sa napríklad etiky a preberania zodpovednosti za AI. Práve prepojením týchto teoretických rovín vzniká priestor na uvažovanie o tom, ako môže AI obohatiť – a nie narušiť – filozofickú povahu programu P4C.

Program Filozofia pre deti (P4C)

Program Filozofia pre deti (Philosophy for Children – P4C) je pedagogicko-filozofický program, ktorý vznikol v USA koncom 60. rokov 20. storočia ako reakcia na potrebu rozvíjať u žiakov schopnosť samostatne a zodpovedne premýšľať. Jeho autormi sú Matthew Lipman, Ann Margaret Sharp a ich kolegovia z Inštitútu pre rozvoj filozofie pre deti na Montclair State University [1].

Lipman vychádzal z presvedčenia, že škola častokrát vedie žiakov k pasívnemu prijímaniu hotových poznatkov, no zameriava sa málo na samostatné myslenie. Nadviazal pritom aj na myšlienky Vygotského o tom, že sa učíme myslieť podobne ako sa učíme hovoriť, prostredníctvom interiorizácie jazykových a myšlienkových vzorcov, ktoré vnímame v určitom sociálnom prostredí. Na tomto základe vytvoril model učenia, v ktorom učiteľ a žiaci spoločne skúmajú významy a učia sa premýšľať v dialógu [1].

Kľúčovým cieľom P4C je rozvíjať u detí tri dimenzie myslenia (kreatívne, kritické a angažované) prostredníctvom štruktúrovanej filozofickej diskusie v triede [1].

Fisher [2] vyzdvihuje, že filozofická práca s deťmi má potenciál posilňovať nielen ich kognitívny rozvoj, ale aj schopnosť počúvať druhých, vyjadrovať vlastné názory a spolupracovať.

Lipman a Sharp systematicky obhajovali myšlienku, že filozofia nie je výsostne akademickou disciplínou, ale živým spôsobom premýšľania, ku ktorému sú schopné dospieť aj deti, ak sú vhodne vedené. Vo svojich starších textoch popisujú, ako deti dokážu klásť vlastné otázky, diskutovať o hodnotách a efektovať svet okolo seba, ak prebieha učenie v otvorenom a bezpečnom prostredí [3].

V priebehu 70. až 90. rokov 20. storočia sa P4C rozšíril z USA do mnohých krajín sveta. Inštitút IAPC a ďalšie organizácie začali ponúkať kurzy pre učiteľov, výcvik facilitátorov aj výskumné projekty, čím sa pôvodný program postupne premenil na medzinárodné hnutie zamerané na filozofickú výchovu detí [1]. P4C sa zameriava nielen na rozvíjanie intelektuálnych schopností, ale aj na podporu autonómie, argumentačných zručností a schopnosti klásť otázky. Filozofovanie s deťmi tak prispieva k formovaniu hodnotovo citlivej a demokraticky orientovanej osobnosti [2].

Z vyššie uvedeného vyplýva, že P4C predstavuje inovatívnu odpoveď na výzvu tradičného školského systému. Ide o prepojenie filozofie a edukácie detí s dôrazom kladeným na dialóg, spoluprácu a hodnotovú orientáciu, ako aj medzinárodný dosah v rámci výučby myslenia.

Piliere CCC myslenia: kritické, kreatívne, angažované

Lipman [1] v diele *Thinking in Education* opisuje tri základné piliere myslenia, ktoré majú byť v P4C rozvíjané: kritické, kreatívne a angažované myslenie. Tieto tri roviny podľa neho tvoria základ celostného rozvoja osobnosti dieťaťa a premietajú sa do celého usporiadania filozofickej diskusie v triede.

Kritické myslenie v jeho koncepcii znamená schopnosť premýšľať jasne, dôsledne a logicky. Zahŕňa identifikovanie predpokladov, analýzu pojmov, hodnotenie dôkazov a schopnosť rozlišovať medzi silnými a slabými argumentmi [1]. V komunite bádateľov sa kritické myslenie rozvíja prostredníctvom otázok typu „Ako to vieš?“, „Prečo si to myslíš?“ alebo „Aké sú dôsledky tohto názoru?“.

Kreatívne myslenie je dôležitou súčasťou konceptu CCC myslenia a P4C, pretože bez tvorivej zložky by diskusia zostala len formálnym cvičením v logike. Tvorivosť prináša do dialógu nové nápady, hypotézy a pohľady, ktoré otvárajú priestor pre originálne riešenia. Fisher [2] poukazuje na to, že kreativita umožňuje deťom prenášať svoje myslenie do nových kontextov a uvažovať o problémoch mimo zaužívaných rámcov.

Angažované myslenie je tretím pilierom Lipmanovej koncepcie. Týka sa citlivosti voči druhým, etických aspektov uvažovania a zodpovednosti za vlastné výroky [1]. Splitter a Sharp zdôrazňujú, že bez angažovaného myslenia by bola diskusia len intelektuálnym cvičením. Starostlivosť, rešpekt a empatia robia z komunity bádateľov priestor, v ktorom sa deti učia brať ohľad na druhých [4].

Spolu tieto tri piliere tvoria rámec, v ktorom sa deti učia premýšľať systematicky (kriticky), otvorene (kreatívne) a zodpovedne (angažovane). Umožňujú rozvíjať nielen poznávacie, ale aj morálne a sociálne kompetencie, a sú jadrom koncepcie filozofie pre deti.

Pedagogické princípy P4C: komunita bádateľov, dialóg, otázky, reflexia

Pedagogické princípy P4C sa výrazne odlišujú od tradičného vyučovania založeného na prednášaní hotových vedomostí. Lipman opisuje filozofovanie s deťmi ako proces spoločného bádania, v ktorom učiteľ nevystupuje ako „nosiť pravdy“, ale ako partner v myslení [1].

Kľúčovým prvkom je **komunita bádateľov** (community of inquiry). Splitter a Sharp [4] ju chápu ako demokratickú a podporujúcu skupinu, v ktorej sa každý účastník stáva aktívnym interpretom, nie pasívnym príjemcom informácií. Takáto komunita vytvára priestor na kladenie otázok, pochybovanie a spoločné hľadanie argumentov. Lipman [1] zároveň upozorňuje, že v komunite bádateľov sa prepája logická, tvorivá a etická stránka myslenia – deti premýšľajú spolu a učia sa niesť zodpovednosť za to, čo hovoria.

Dialóg predstavuje metódu, ktorou komunita bádateľov funguje. Fisher [2] vysvetľuje, že dialóg v P4C nie je súťaž argumentov, ale spoločné hľadanie porozumenia, v ktorom sa deti učia formulovať svoje myšlienky, klásť doplňujúce otázky a zvažovať dôsledky svojich tvrdení. Dialóg zároveň buduje kultúru počúvania, deti sa učia reagovať na to, čo povedal niekto iný, nie len čakať na „svoju chvíľu“.

Otázky sú jadrom filozofického myslenia. Viacerí autori v P4C zdôrazňujú, že kvalitná otázka môže byť dôležitejšia než rýchla odpoveď, pretože otvára priestor pre premýšľanie. V P4C kladú otázky predo-

všetkým deti, reagujú na príbeh, situáciu či myšlienku spolužiaka. Splitter a Sharp [4] chápu schopnosť formulovať otázku ako základnú kompetenciu filozofovania, pretože ukazuje, že dieťa dokáže identifikovať problém a nasmerovať uvažovanie skupiny.

Štvrtým prvkom je **reflexia**, teda premýšľanie o tom, čo sa v diskusii udialo. Lipman [1] ju považuje za kľúčový mechanizmus, ktorý umožňuje deťom uvedomiť si, čo sa naučili, ako sa ich myslenie zmenilo a aké hodnoty sa v diskusii objavili. Reflexia môže prebiehať individuálne aj skupinovo a posilňuje metakognitívne schopnosti detí, učia sa myslieť o vlastnom myslení.

Tieto štyri princípy spolu vytvárajú dynamický rámec učenia, v ktorom sa deti učia myslieť logicky, tvorivo a hodnotovo citlivo. P4C tak rozvíja nielen intelektuálne, ale aj sociálne a etické kompetencie [2].

Význam senzibilizačných textov a ich úloha v rozvoji myslenia detí

Senzibilizačné texty sú základným didaktickým nástrojom P4C. Lipman [1] ich označuje za katalyzátory myslenia, pretože neponúkajú hotové odpovede, ale podnecujú deti k formulovaniu vlastných otázok, hľadaniu argumentov a reflektovaniu situácií z rôznych perspektív. Text v tomto kontexte nie je obyčajný príbeh, ale zámerne vytvorený filozofický podnet.

Fisher [2] opisuje kvalitný P4C text ako text, ktorý otvára kognitívny priestor, situáciu, v ktorej prirodzene vzniká potreba porozumieť, interpretovať, klásť otázky a pochybovať. Senzibilizačný text poskytuje spoločný referenčný rámec, z ktorého diskusia vyrastá, a zároveň je dostatočne otvorený na to, aby umožňoval pluralitu výkladov.

Lipman a Sharp [3] zdôrazňujú, že text má byť pre deti zrozumiteľný, no zároveň epistemicky otvorený. Typické texty P4C pracujú s paradoxom, nejednoznačným záverom či hodnotovým konfliktom, ktoré vyzývajú deti k premýšľaniu. Splitter a Sharp [4] považujú práve túto otvorenosť za kľúč k rozvoju kritického a angažovaného myslenia, pretože deti sú nútené spolu hľadať význam a tvoriť vlastné otázky. Senzibilizačné texty zároveň spájajú konkrétny svet detských skúseností s abstraktnejším filozofickým myslením. Fisher [2] upozorňuje, že bez kontextu môžu byť filozofické pojmy pre deti ťažko uchopiteľné, zatiaľ čo príbeh im poskytuje emocionálny aj významový rámec, vďaka ktorému dokážu do problému vstúpiť prirodzene a intuitívne.

Empirické výskumy ukazujú, že práca so senzibilizačnými textami má merateľný vplyv na rozvoj myslenia detí. Trickey a Topping [5] vo svojej systematickej prehľadovej štúdii zistili, že pravidelné filozofické diskusie založené na textoch vedú k zlepšeniu argumentácie, empatie, schopnosti počúvať a v niektorých prípadoch aj k zlepšeniu školského prospechu. Text funguje ako neutrálne médium, všetky deti vychádzajú z toho istého príbehu, ale každé ho interpretuje inak, čo podporuje rozmanitosť uvažovania a rešpekt k iným perspektívam.

V rámci P4C preto senzibilizačné texty netvorí doplnok, ale jadro metodiky. Aktivizujú myslenie, stimulujú tvorbu otázok, vytvárajú základ pre dialóg a podporujú reflexiu. Ich kvalita priamo súvisí s kvalitou následnej filozofickej diskusie [1].

Umelá inteligencia vo vzdelávaní

Umelá inteligencia (AI) sa v posledných rokoch stala výrazným fenoménom aj vo vzdelávaní. Luckin a kolektív [6] poukazujú na to, že AI vstupuje do škôl tromi hlavnými cestami: personalizáciou učenia, adaptívnou podporou a automatizovanou tvorbou obsahu.

Personalizácia učenia znamená, že systém dokáže analyzovať údaje o učení konkrétneho žiaka, identifikovať jeho silné a slabé stránky a prispôbiť mu typ úloh, tempo či úroveň náročnosti. Holmes, Bialik a Fadel [7] zdôrazňujú, že takto koncipované systémy môžu napomôcť lepšej diagnostike učebných ťažkostí a cielenejšej podpore.

Adaptívne systémy menia obsah a náročnosť úloh na základe priebežnej spätnej väzby. OECD [8] uvádza, že tieto systémy môžu podporovať aj metakognitívne schopnosti žiakov, pretože im poskytujú okamžité informácie o úspešnosti a pozývajú ich reflektovať vlastný spôsob učenia.

Tretím trendom je využitie generatívnej AI pri tvorbe materiálov. Seldon a Abidoye [9] poukazujú na to, že generatívne modely dokážu pripravovať texty, obrázky, pracovné listy či testy, čím uľahčujú prípravu výučby a umožňujú učiteľom rýchlo získavať alternatívne podnety. Autori však upozorňujú, že bez odbornej kontroly môže byť kvalita týchto výstupov nevyrovnaná.

Z pedagogického hľadiska je dôležité chápať AI ako kognitívny a didaktický nástroj, nie ako náhradu učiteľa. Selwyn [10] pripomína, že vzdelávanie je predovšetkým sociálny a hodnotový proces, v ktorom zohrávajú zásadnú úlohu vzťahy, interpretácia a pedagogický takt. AI môže podporovať myslenie žiaka tým, že ponúkne otázky, alternatívne pohľady či doplnujúce vysvetlenia, no nemôže nahradiť ľudský úsudok či empatiu.

S AI súvisí aj množstvo etických a hodnotových otázok. OECD [8] zdôrazňuje potrebu riešiť transparentnosť algoritmov, spoľahlivosť výstupov, ochranu súkromia, zodpovednosť za rozhodnutia systému a riziko posilňovania nerovností pri práci s dátami. Williamson a Piattoeva [11] upozorňujú na proces dátifikácie vzdelávania, v ktorom sa rozhodovanie čoraz viac opiera o kvantitatívne údaje a algoritmy, čo mení mocenské vzťahy v školstve.

Pre programy, ktoré kladú dôraz na autonómiu myslenia, kritickú reflexiu a etiku, ako P4C, sú tieto otázky obzvlášť dôležité. AI sa v nich nemôže stať samozrejmom autoritou, ale musí byť podrobená kritickému skúmaniu.

Prepojenie P4C a AI

Spojenie P4C a AI patrí k netradičnejším. P4C stavia na pomalom premýšľaní, diskusii v kruhu, otázkach detí a citlivom vedení učiteľa. Umelá inteligencia je naopak symbolom rýchlosti, automatizácie a technológie, ktorá niečo produkuje za nás. Práve v tomto napätí je však veľký výskumný potenciál.

P4C potrebuje kvalitné podnety – príbehy, situácie, otázky, dilemy. Ich tvorba je časovo náročná a vyžaduje od učiteľa kombináciu literárnej, didaktickej aj filozofickej zručnosti. Generatívna AI dnes dokáže v priebehu sekúnd vytvoriť texty a otázky, ktoré sa aspoň na prvý pohľad podobajú tomu, čo P4C využíva. Otázka teda znie či AI dokáže skutočne vytvoriť materiály, ktoré deti vedú k premýšľaniu v duchu P4C alebo ide len o povrchové napodobenie. Toto je niečo, čo nemožno vyriešiť dojmom, je potrebné systematické preskúmanie.

Faktom je, že v školách sa už AI používa. Žiaci aj učitelia ju využívajú na tvorbu textov, hľadanie informácií či riešenie úloh. Ak sa P4C usiluje vychovávať samostatne mysliacich ľudí, nemôže túto realitu ignorovať. Skôr či neskôr bude potrebné odpovedať na otázku ako používať AI tak, aby podporovala myslenie detí, a nie ho nahrádzala. P4C je na to ideálnym prostredím, pretože má jasné hodnotové a metodické kritériá, podľa ktorých sa dá posudzovať, či daný nástroj myslenie posilňuje, alebo oslabuje.

Prepojenie P4C a AI je zaujímavé aj z hľadiska učiteľskej profesie. Mnohí učitelia cítia tlak, málo času, veľa povinností, veľké nároky na prípravu kreatívnych hodín. Ak by AI vedela pomôcť pri tvorbe podnetov pre P4C (aspoň ako „polotovár“, ktorý učiteľ ďalej upraví), mohla by reálne odľahčiť ich prácu.

Spojenie P4C a AI má výskumný potenciál preto, lebo sa v ňom stretáva:

- pedagogický program, ktorý stavia na dialógu, premýšľaní a hodnotách,
- s technológiou, ktorá je čoraz prítomnejšia v živote detí, ale jej vplyv na myslenie ešte poriadne nepoznáme.

Na tomto pozadí možno uvažovať o modeli, v ktorom AI vystupuje ako kognitívny a didaktický partner P4C. V takomto modeli AI:

- poskytuje učiteľovi návrhy pri tvorbe senzibilizačných textov,
- ponúka súbory otázok, ktoré môže učiteľ ďalej upravovať,
- umožňuje spätnú analýzu diskusie (napr. typy otázok či argumentov),
- navrhuje alternatívne interpretácie situácií a problémov.

Zodpovednosť za využitie týchto výstupov však zostáva na učiteľovi. Učiteľ rozhoduje, čo z návrhov AI zaradí do hodiny, ako ich prispôbi konkrétnej skupine detí a ako zabezpečí hodnotovú citlivosť a bezpečnú atmosféru. AI môže rozšíriť priestor na bádanie, no nemôže nahradiť dialóg, empatiu ani morálnu orientáciu, ktoré sú jadrom filozofovania s deťmi.

2 VÝSKUMNÝ RÁMEC

Výskumný rámec pripravovaného projektu vychádza zo súčasných trendov v oblasti umelej inteligencie vo vzdelávaní a z filozoficko-pedagogického zakotvenia programu Filozofia pre deti (P4C). Jeho cieľom je vytvoriť systematický postup, ktorý umožní analyzovať, porovnať a overiť využitie generatívnej AI pri tvorbe učebných materiálov pre filozofické myslenie detí v programe Filozofia pre deti. Rámec kombinuje analytickú, tvorivú a experimentálnu rovinu výskumu, pričom kladie dôraz na hodnotovú primeranosť, didaktickú kvalitu a filozofickú hĺbku výstupov.

V súlade s Lipmanom [1] je primárnym cieľom podporovať autonómne, kreatívne a etické myslenie detí. Generatívna AI môže byť zdrojom podnetov, ktoré tento typ myslenia stimulujú, ale jej schopnosti musia byť empiricky overené, nie len teoreticky deklarované. Preto výskumný rámec zahŕňa komplexné porovnanie výstupov umelej inteligencie a ľudských autorov, následne aj ich testovanie v prirodzených pedagogických situáciách.

Výskumný rámec stojí na presvedčení, že AI nemá nahrádzať filozofický proces, ale môže fungovať ako podporujúci nástroj, ktorý rozširuje možnosti učiteľa aj žiakov. Ako uvádza Holmes a kol. [7], dôležitá je nielen technologická funkčnosť, ale aj pedagogická integrita nástrojov. Tento rámec preto nesleduje iba jazykové či štylistické vlastnosti textov, ale najmä ich schopnosť podporiť kritické, kreatívne a angažované myslenie, ktoré tvoria jadro programu P4C.

Hlavným cieľom výskumu je preskúmať možnosti tvorivého a didakticky vhodného využitia umelej inteligencie pri tvorbe materiálov pre program Filozofia pre deti (P4C). Výskum nadväzuje na rastúce využívanie generatívnych jazykových modelov vo vzdelávaní a na potrebu skúmať, ako môže AI podporiť vyššie formy myslenia, nie iba reprodukciu informácií.

Prvým špecifickým cieľom je analyzovať možnosti AI pri tvorbe senzibilizačných textov, filozofických príbehov a podnetov pre komunitu bádateľov. P4C vyžaduje texty, ktoré sú otvorené, interpretačne bohaté a hodnotovo citlivé [3]. Výskum preto skúma, či AI dokáže vytvárať texty so znakovými vlastnosťami literatúry P4C: konceptuálnou zložitosťou, filozofickou hĺbkou, etickou ambivalenciou a naratívnu zrozumiteľnosťou pre detského čitateľa.

Druhým cieľom je overiť, do akej miery môže AI vytvárať filozoficky hodnotné texty. Filozofická hodnota sa chápe v duchu Lipmanovej koncepcie ako schopnosť vyvolať otázky, stimulovať diskusiu a podporiť rozvoj kritického, kreatívneho a angažovaného myslenia [1]. Hodnotenie bude prebiehať podľa kritérií filozofickej „úrodnosti“ textu, ktoré definujú autori ako Splitter a Sharp [4].

Tretím cieľom je porovnať ľudské a AI texty z hľadiska jazykovej kvality, štylistiky, filozofickej podnetnosti a hodnotovej citlivosti. Toto porovnanie umožní identifikovať silné a slabé stránky generatívnej AI a vyhodnotiť, v akých oblastiach je ľudská tvorba nenahraditeľná. Zároveň poskytne východisko pre formuláciu odporúčaní pre učiteľskú prax.

Zámery výskumu sú teda nielen analytické, ale aj aplikačné: zistiť, ako môže AI rozšíriť možnosti učiteľa pri tvorbe filozofických aktivít, a zároveň stanoviť limity a riziká, ktoré treba v pedagogickej praxi rešpektovať.

Metodologický rámec výskumu je založený na kvalitatívnom, analyticko-experimentálnom prístupe, ktorý kombinuje textovú analýzu, komparatívne metódy a prirodzené pedagogické experimenty. Takýto prístup je primeraný predmetu výskumu, pretože cieľom nie je kvantifikovať výkon AI, ale hodnotiť kvalitu, hĺbku a interpretačný potenciál textov v kontexte filozofického myslenia detí.

Obsahová a kvalitatívna analýza textov

V tejto fáze budú generované a analyzované texty vytvorené AI. Analýza bude sledovať filozofickú otvorenosť, naratívnu štruktúru, jazykovú primeranosť a hodnotovú citlivosť, ktoré podľa Lipmana [1] tvoria základ kvalitného P4C textu. Bude použitá kategorizácia podľa Splittera a Sharp [4], ktorí definujú znaky „filozoficky plodného“ textu.

Komparatívna analýza (AI vs. človek)

V tejto fáze sa výstupy budú porovnávať podľa vopred definovaných kategórií: lingvistické prvky, hĺbka problémov, schopnosť vyvolať diskusiu, originalita dilem a filozofická presnosť. Analýza umožní odhaliť, ako sa AI a ľudská tvorivosť líšia pri generovaní textov určených pre detskú filozofickú komunitu.

Pedagogický experiment

V tretej fáze sa uskutočnia filozofické diskusie s deťmi, v ktorých budú použité vybrané AI texty aj texty vytvorené človekom. Diskusie budú zaznamenané, transkribované a analyzované podľa modelu CCC – critical, creative, caring thinking. Tento model umožní zmerať kvalitu myslenia, ktoré text vyvoláva. Zaznamená sa typ otázok detí, kvalita argumentácie, miera zapojenia, prejavy kreativity a hodnotovej citlivosti.

Etické aspekty

Výskum rešpektuje zásady transparentnosti, informovaného súhlasu a hodnotovej primeranosti. OECD [8] zdôrazňuje potrebu zodpovedného využívania AI v prostredí detí, preto všetky materiály generované AI budú overené pedagógom pred použitím v diskusii. Dôležitá je aj ochrana identity detí, citlivé nakladanie s nahrávkami a reflexívny prístup k hodnotovým otázkam.

Očakávané prínosy výskumu možno rozdeliť do štyroch rovín: teoretickej, metodologickej, filozofickej a praktickej.

Teoretické prínosy spočívajú v rozšírení konceptu P4C o technologický rozmer a v reflexii hraníc medzi ľudskou a umelou tvorivosťou. Ako uvádza Lipman [1], myslenie je činnosť, ktorú treba rozvíjať vo vzťahu k hodnotám a argumentom. Otázka, či AI dokáže podporiť tento proces, je preto významná pre filozofiu výchovy. Výskum tak prispeje k prepojeniu dvoch oblastí, ktoré sa doposiaľ rozvíjali oddelene: filozofickej pedagogiky a výskumu AI vo vzdelávaní.

Metodické prínosy sa týkajú vytvorenia rámca a odporúčaní pre učiteľov, ktorí chcú využiť AI pri tvorbe materiálov pre P4C. Výskum ponúkne kritériá, podľa ktorých môžu učitelia hodnotiť kvalitu AI textov, a ukáže, aké postupy sú vhodné pri integrácii generatívnej AI do prípravy filozofických diskusií. Môže tak prispieť k budovaniu profesijnej kompetencie učiteľov v oblasti AI gramotnosti.

Filozofické prínosy spočívajú v novom nazeraní na vzťah človeka a technológie. Ak AI dokáže generovať texty, ktoré vyvolávajú filozofické otázky, je potrebné reflektovať, čo to znamená pre pojmy ako tvorivosť, interpretácia či autonómia myslenia. Tento výskum môže podnieť nový typ filozofickej diskusie v rámci P4C – nielen o tom, čo deti myslia, ale aj ako rozmýšľajú v interakcii s technológiou.

Praktické prínosy súvisia s využiteľnosťou AI pri tvorbe senzibilizačných textov, otázok, hodnotiacich nástrojov či metodických pomôcok. Ak sa ukáže, že AI môže do určitej miery zvýšiť kvalitu alebo rozšíriť možnosti učiteľskej prípravy, pôjde o významnú podporu pedagogickej praxe. Zároveň výskum identifikuje oblasti, v ktorých AI nahradiť nemožno – najmä etické a hodnotové aspekty myslenia.

ZÁVER

Prepojenie programu Filozofia pre deti a umelej inteligencie sa môže na prvý pohľad javiť ako nepravdepodobná kombinácia, no bližší pohľad ukazuje, že ide o oblasť s významným pedagogickým aj výskumným potenciálom. P4C kladie dôraz na dialóg, schopnosť klásť otázky a premýšľať v súvislostiach, čo sú kompetencie, ktoré deti skôr či neskôr budú potrebovať aj pri práci s modernými technológiami. Generatívna AI ponúka nové možnosti tvorby textov, otázok či didaktických materiálov, no zároveň vytvára potrebu jasne určiť hranice medzi tým, čo môže technológia podporiť, a tým, čo musí zostať výlučne v rukách učiteľa.

Výskumný rámec predstavený v príspevku poukazuje na to, že skúmanie tohto prepojenia má význam nielen pre pedagogickú prax, ale aj pre teóriu vzdelávania. Porovnanie AI textov s textami človeka, ich následné overovanie v diskusii s deťmi a analýza kvality dosiahnutého myslenia môže priniesť nové poznatky o tom, čo tvorí jadro filozofickej výchovy a aké miesto v nej môže mať technológia. Zároveň môže učiteľom pomôcť jasnejšie rozlíšiť, v čom im AI dokáže šetriť čas a prinášať nové podnety, a v čom je potrebná citlivosť, skúsenosť a hodnotové ukotvenie, ktoré technológia (zatiaľ) nahradiť nedokáže.

Záverom možno povedať, že integrácia AI do programu P4C nie je o nahrádzaní ľudského myslenia, ale o rozširovaní priestoru, v ktorom môže myslenie detí rásť. Práve kritický, tvorivý a angažovaný prístup, ktorý je pre P4C typický, môže byť najlepším nástrojom na to, aby deti dokázali chápať a primerane používať technológie, s ktorými budú žiť. Výskum v tejto oblasti tak môže prispieť k zodpovednému, premyslenému a kvalitatívne obohacujúcemu využívaniu umelej inteligencie vo vzdelávaní.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] LIPMAN, Matthew. (2003). *Thinking in education*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 978-0-511-07312-7, 318 s. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511840272>
- [2] FISHER, Robert. (2013). *Teaching thinking: philosophical enquiry in the classroom*. London: Bloomsbury, ISBN 9781780936796. <https://doi.org/10.5040/9781350284906>
- [3] LIPMAN, Matthew; SHARP, Ann Margaret; OSCANYAN, Frederick, S. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press, ISBN 0-87722-177-4, 248 s.
- [4] SPLITTER, Laurence J.; SHARP, Ann Margaret. (1995). *Teaching for better thinking: the classroom community of inquiry*. Melbourne: ACER Press, ISBN-0-86431-143-5, 268 s.
- [5] TRICKEY, Stephen; TOPPING, Keith J. (2004). Philosophy for children: a systematic review. *Research Papers in Education*, roč. 19, č. 3, s. 365–380. <https://doi.org/10.1080/0267152042000248016>
- [6] LUCKIN, Rosemary, et al. (2016). *Intelligence unleashed: an argument for AI in education*. London: Pearson.
- [7] HOLMES, Wayne; BIALIK, Maya; FADEL, Charles. (2019). *Artificial intelligence in education*. Boston: Center for Curriculum Redesign, ISBN-13: 978-1-794-29370-0, 39 s.
- [8] OECD. (2021). *AI in education: policy and practice*. Paris: OECD Publishing,
- [9] SELDON, Anthony; ABIDOYE, Raphaele. (2018). *The fourth education revolution*. Buckingham: University of Buckingham Press, ISBN 978-1789551259, 307 s.
- [10] SELWYN, Neil. (2019). *Should robots replace teachers? AI and the future of education*. Cambridge: Polity Press, ISBN 9781509528981, 160 s.
- [11] WILLIAMSON, Ben.; PIATTOEVA, Nelli. (2022). Education governance and datafication. *Education and Information Technologies*, 27, 3515-3531.